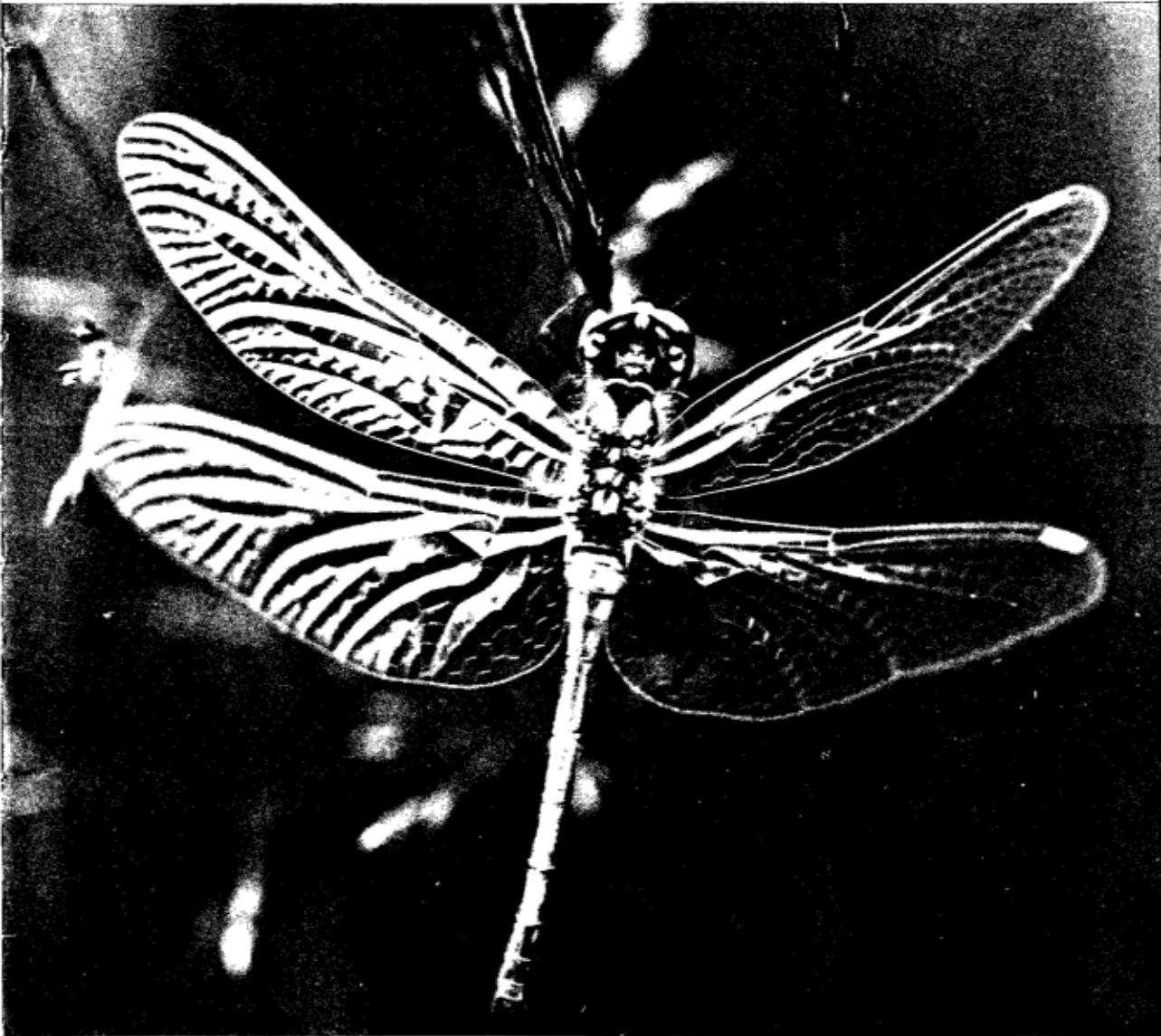

de schouw

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

nr. 2 - 1979

zomerschouw 1979

26e jaargang nr. 2
21 juni 1979

INHOUD

- 25 Kampinos,
het Nationale Park voor Warschau W.H. Borst
- 27 Ing. A. Langenbach †
- 31 Verslag Algemene Ledenvergadering 21 april 1979
- 32 De toren van het jachtslot „St. Hubertus”
Afwerpstangen van edelherten
Hoge Veluwedag op 1 september
- 33 Jeneverbesstruwelen
Lezing Prof. Dr. J.J. Barkman
- 38 Wandelingen op De Hoge Veluwe
- 39 Activiteiten van de „Dennescheerders”
Wist U, . . .
- 40 Lelietjes van dalen,
gedroogde paddehuid en vingerhoedskruid . . . Th.O. Rax
- 43 Jaarverslag van het Nationale Park 1978
- 51 Lezers schrijven ons
-

de schouw

Orgaan van de Vereniging 'Vrienden van De Hoge Veluwe'

Redactie:

Mevrouw W.M.C. Vogelzang-Gieske, W.H. Borst, J. van der Schoor, met medewerking van De Fotowerkgroep.

Alle correspondentie aan: Redactie van De Schouw, Wildernislaan 49, 7313 BD Apeldoorn.

**Foto omslag:
J. van der Schoor
Libelle**

Overname uit de inhoud van dit tijdschrift is alleen toegestaan met toestemming van de redactie en onder vermelding van de bron.

Brief uit Polen

„Kampinos”, het Nationale Park voor Warschau

Zelezowa Wola, 15 mei 1979.

Het wekelijks pianoconcert in het geboortehuis van Frédérique Chopin is ten einde. Met een sierlijke buiging heeft de pianist zijn publiek bedankt voor het gulle applaus als bewijs van waardering voor zijn optreden. De toehoorders schuifelen voetje voor voetje van het terras naar de prachtige lommerrijke tuin rondom het huis. Ze gaan genieten van de eerste lentedag van dit jaar.

In de tuin is overal een rijke wisseling van frisse groene tinten met daartussen een weelde aan bloeiende voorjaarsplanten.

Een paar dagen geleden is de lente in Polen werkelijk „uitgebroken”. De zon staat de hele dag stralend aan de hemel. Een wolkje is nergens te bekennen. Het is heerlijk warm en de lucht is droog en helder. Het landklimaat laat zich van zijn beste kant zien. Onze energie heeft in dit land een ongekende omvang aangenomen. We zijn de hele dag op stap en ondergaan een stortvloed aan nieuwe indrukken en informatie. Toch is er geen spoor van moeheid bij onze groep te bekennen. Integendeel, de spaarzame vrije uurtjes worden nuttig gebruikt en de heel enthousiasten staan 's morgens om vier uur op om vóór het officiële programma nog een wandeling van drie à vier uur door het veld of bos te ondernemen. Het tekort aan slaap kan thuis wel ingehaald worden!

Nu het terras geleidelijk aan is leeggestroomd, heb ik een ijzeren tuintafel kunnen veroveren, waaraan ik u deze eerste brief uit Polen schrijf. Ik zal proberen iets te vertellen over Polen en zijn vele Nationale Parken, waarvan wij er zes van de dertien bezochten. Toch kan ik niet nalaten u iets uitvoeriger over dit concert te berichten.

Nederland telt sinds geruime tijd drie Nationale Parken.

Ondanks de algemene wens en de vele rapporten en vergaderingen komt het niet tot een uitbreiding van dit aantal.

In Polen met 35 miljoen inwoners neemt het aantal Nationale Parken voortdurend toe. Daar zijn er twaalf en één in oprichting.

In verband hiermede organiseerde de A. N. W. B. een studiereis naar dit land.

Het wordt in dit land al heel snel duidelijk dat het beheer van Nationale Parken niet alleen afhankelijk is van de natuur. Het cultuurpatroon, de aard en de geschiedenis van een volk blijken bij het beheer van doorslaggevende betekenis te zijn! Daarom is het wel goed in deze brief ook iets over het leven in Polen te vertellen.

Het concert in Chopin's huis en de hele entourage daarbij, geeft hier een heel karakteristieke kijk op.

In het huis van Chopin worden gedurende het voorjaar en de zomer elke zondagmiddag door Poolse pianisten concerten gegeven. Uiteraard wordt hier alleen muziek van Chopin gespeeld.

De vleugel staat in de zitkamer van het huis. De drie deuren naar het hieraan grenzende terras staan wijd open.

Op het terras zitten 500 toehoorders op lange banken en stoelen. Zoals overal in Polen is iedereen heel netjes gekleed.

De muziek is goed hoorbaar, dank zij een stereo-installatie, waarvan de luidsprekers tegen de gevel van het huis zijn aangebracht. Tijdens het concert luistert iedereen in volle overgave naar de muziek. Velen beleven de muziek met gesloten ogen. Anderen zitten in trance, hand in hand, bewegingloos te luisteren. Ook de kinderen zitten muisstil op hun stoelen te luisteren. Het terras is vol. In de tuin zijn nog honderden toehoorders. Ze zitten wat ongemakkelijker op stoepjes of

muurtjes. Een enkeling wandelt als in gedachten verzonken. Men loopt heel voorzichtig, om storende geluiden te voorkomen. Op deze concerten ondergaan de Polen niet alleen de muziek van Chopin. Met de melodieën van de nocturnes en mazurka's worden diepe Poolse gevoelens opgeroepen. Het karakter en het bewustzijn van het Poolse volk liggen er in verscholen.

Tallose malen in de geschiedenis was de Poolse laagvlakte étappegebied voor vreemde legers. Voor de grote machthebbers was Polen altijd een sta in de weg.

De rekening is dan ook steeds aan dit volk aangeboden in de vorm van grootscheepse vernielingen, vernietiging van steden, mensen, soldaten en vooral cultuur. Het is een sinister refrein dat zich elke eeuw herhaalde. Tenslotte werd het land opgedeeld, waardoor het ophield te bestaan. Na de laatste wereldoorlog werd het oostelijke deel (eenderde van het land!) door de grote broer in het oosten overgenomen.

Waar ligt het werkelijke Polen? Niemand kan het zeggen, want de grenzen bleven nooit lang op één plaats. Ze verschoven vaak honderden kilometers. Het zijn niet de grenzen die het land Polen bepalen maar de Poolse cultuur die inhoud geeft aan het begrip „Polen”.

Geen wonder dat de muziek van Chopin als iets van henzelf wordt beschouwd. Het doet ze beseffen Polen te zijn, vertegenwoordigers van een volk met een rijke cultuur.

Het verstevigt de band met hun lotgenoten en verbindt ze met hun rijke verleden.

Polen zijn — ook nu nog — grote chauvinisten. Het geboortehuis van Chopin is een waar bedevaartsoord geworden.

Het huis is gelegen aan de rand van het plaatsje, waarvan ik de naam in de aanhef van deze brief heb vermeld en ligt ongeveer 60 km ten westen van Warschau.

In het dal van de Weichsel, tussen het huis van Chopin en de stad Warschau, ligt het grootste Nationale Park van Polen: „Kam-

pinos”. Het Park heeft ongeveer de vorm van een ovaal. Ten noorden wordt het begrensd door een bocht van de Weichsel, ten zuiden door de Poolse hoogvlakte.

De Poolse schrijver Jeronskina nam kort voor de oorlog het initiatief tot het oprichten van dit Park dat een oppervlakte van 23.000 ha heeft. Dit is een unieke situatie, want nergens ter wereld ligt een groot Nationaal Park zo dicht bij een belangrijke wereldstad (1.700.000 inwoners).

De landbouw in Polen wordt voornamelijk bedreven door boeren die nog hun eigen erf hebben. Er zijn natuurlijk wel agrarische staatsbedrijven zoals we die van Rusland kennen, maar deze zijn hier ver in de minderheid. De aanblik van het boerenleven wordt bepaald door de gewone boeren. Zij werken nog zoals de boeren bij ons vele tientallen jaren geleden deden. Van moderne technische hulpmiddelen willen de Poolse boeren niets weten (of kunnen het niet bekostigen?).

Nog nooit zag ik een land dat zo rijk was aan paarden in het boerenbedrijf. Ook het transport op het land en tussen de dorpen geschiedt nog grotendeels met de door één of meer paarden getrokken boerenkar.

In zo'n boerenkar bezochten wij het Nationale Park „Kampinos”. Met ruim een dozijn van deze karren, alle getrokken door een breed paard en gemend door hun eigenaars, reden we 's morgens vroeg het Park in. Het was een bolderende karavaan, die vol spanning het natuurgebied binnen trok. De echte terreinbeheerders onder ons gezelschap ontptopten zich als geroutineerde wedstrijdzeilers, door languit overboord te hangen om de bodem zo goed mogelijk te kunnen bekijken en de ondergroei te inspecteren.

Met een goedkeurend geknik lieten ze de aarde door hun vingers glijden.

De kwaliteit van de grond was beter dan bij ons.

Dat kon een leek trouwens ook wel zien, want de grove dennen stonden er prachtig bij. Ze hadden forse stammen met een mooie

rode kleur en de kruinen waren vol en ruim. Voor de floristen waren de bodemkruiden om van te watertanden. Niet een enkel bloempje hier of daar verspreid, maar aaneengesloten bestanden van bloeiende lelietjes van dalen, bosanemoon en bosklaverzuring, waardoor de bodem van het bos met grote witte vlakken was versierd. Daartussen zaten de meer bijzondere soorten zoals: rondbladige zonnedauw, pulsatilla, berglelie, peperboompje, grote wolfsklauw en vrouwe-schoentje, om er maar enkele van te noemen. Een gekende overdaad!

Op het plukken van een bloem uit deze overdaad staat een boete van 7 tot 15 gulden. Boswachters en oppassers hebben in deze parken bekeuringsbevoegdheid.

De bomen bestonden, naast de veelvuldig voorkomende grove den (85%, het was net De Hoge Veluwe), uit: haagbeuk, berk, esdoorn, linde, eik, larix, zwarte berk, jeneverbess, hazelaar en lijsterbess. Aan de rand van de moerassen zagen we nogal wat elzenbroekbosjes.

Het meest opvallend waren de jeneverbessen die in overweldigende hoeveelheden groeiden, zowel tussen de bomen als in het open veld. Ze waren kleiner dan we in Nederland gewend zijn en zeker niet half zo hoog als de exemplaren in het jeneverbessenbos bij Otterlo.

In de bomen waren veel maretakken.

De fauna bevatte, behalve het kleine wild, 600 reeën, 300 everzwijnen en 160 elanden, De regulatie van dit wild geschiedt door afschot. Herten komen in dit gebied sinds de 18e eeuw niet meer voor, ook wolven ontbreken.

In 1950 heeft men elanden vanuit Zweden weer in Polen ingevoerd. Een deel van deze dieren werd naar dit park gebracht, de rest ging naar de natuurgebieden in het zuiden van het land.

Ogenschijnlijk zijn het vrij trage dieren, die er niet al te snugger uitzien met hun lage voorhoofd. Ze doen denken aan voorwereldlijke dieren, die niet helemaal met hun tijd zijn meegegaan.

Ing. A. Langenbach†

Dinsdag 29 mei is Ing. A. Langenbach plotseling overleden.

Als Hoofd van de Technische Dienst van De Hoge Veluwe was hij belast met de zorg voor de gebouwen en de wegen, evenals de bossen en het fauna-beheer van ons Nationale Park.

Vanaf zijn in dienst treden in 1948 was hij geheel door zijn werk gegrepen en behoorde daardoor tot de belangrijkste steunpilaren van De Hoge Veluwe. Niet alleen was hij een beheerder van het Park, hij was ook een kenner van de historie. Diverse artikelen van zijn hand over het verleden van het Nationale Park verschenen in de Schouw. Gelukkig is ook de lezing die hij voor ons hield op de laatste Hoge Veluwedag van het vorig jaar integraal opgenomen. Het was een enthousiast verslag van zijn speurtochten door de Veluwse historie.

Wie herinnert zich niet zijn artikel in het laatste gedenkboek van De Hoge Veluwe, waarin hij verslag uitbrengt over de inrichting van het observatiebos en ook een voortreffelijk vegetatiedeskundige blijkt te zijn.

We hebben hem allemaal wel eens meegemaakt, wanneer hij op zijn praatstoel zat om ons op onderhoudende wijze te vertellen over De Hoge Veluwe. Van elk plekje wist hij de bijzonderheden en het leek wel of hij elke boom kende.

Zijn grote liefde ging vooral uit naar het terecht beroemde landschap van De Hoge Veluwe. Hij heeft er gedurende zijn gehele leven voor gevochten dat dit landschap voor ons en onze kinderen behouden bleef.

Het plotseling wegvallen van zijn werkkraft, kennis en inzet is voor De Hoge Veluwe en voor ons een groot verlies.

Het verlies voor zijn gezin is, vergeleken met het onze, niet te meten. B.

„Vergeet het maar”, waarschuwde de directeur van het park. Ze zijn zo groot als een paard en met hun gewicht van 500 kg weten ze een ongewenste passant met hun poot trefzeker in één keer knock-out te slaan.

In het park komen 156 verschillende soorten vogels voor. Zeer bekend is een grote reigerkolonie in het noordoostelijke deel.

In de moerasgebieden komt de ooievaar veel voor. Gedurende een wandeling door dit gebied zagen we meer ooievaars dan mensen. Bij veel boerderijen zijn de ooievaarsnesten op het dak in gebruik. De zwarte ooievaar is hier niet zeldzaam en ook de hop liet zich goed bespieden.

In de reservaatgebieden van het park staan voornamelijk de bomen die ouder dan 100 jaar zijn. Wij zouden deze delen het werkelijke Nationale Park noemen. Het zijn kleine enclaves, die samen niet meer dan 10% van het gehele park beslaan. De bossen hebben, zoals de Polen zeggen, een „natuurlijk karakter”. Er vindt geen houtexploitatie plaats. Alleen voetgangers worden toegelaten. Mede door de toch wel moeilijke bereikbaarheid is het hier erg stil.

De overige 90% van het bos bestaat uit veel jonger hout. Onder leiding van vele houtvesterijen wordt er de klassieke houtproductie bedreven. Gedeeltelijk is dit gebied al vanaf 800 jaar v. Chr. als landbouwgebied in gebruik. Door het menselijk ingrijpen zijn er exoten in de bossen terecht gekomen.

Ze worden er thans stelselmatig uit verwijderd.

In dit gebied lopen vele wegen waarvan men het onderhoud gestaakt heeft. Toch is er nogal wat verkeer mogelijk omdat het aan alle kanten open is en er ook nederzettingen zijn. Midden door het park loopt zelfs een belangrijke autoweg en in het westelijke deel gaat er een spoorlijn dwars doorheen.

Het aantal bezoekers schat men op 200.000 per jaar. Wanneer men bedenkt dat de miljoenenstad Warschau vlak naast de deur ligt, is dat niet veel. Toen wij op een mooie zondagmorgen het park bezochten, kwamen we

hoogstens 20 Polen tegen. Het park is wat moeilijk bereikbaar doordat het dichtst zijnde station anderhalf uur gaans van het park verwijderd ligt.

We kregen de indruk dat men het aantal bezoekers beperkt wilde houden. Rondom het park zijn diverse recreatiegebieden aangelegd, waarvan men hoopt dat ze als beschermingsgordel voor het park zullen dienen. Langs de rand van het park zijn hotels, motels en restaurants gepland; een voorstel waarover men in Warschau het hoofd nogal schudt. Men lokt veel toeristen naar de kleinere bossen in de directe omgeving van Warschau, door in de weekends zgn. „groene bussen” in te leggen. Dit zijn gewone stadsbussen die door de week voor het normale vervoer in de stad zorgen, maar in de week-ends met een zeer frequente dienst de hoofdstedelingen naar de meest nabij gelegen natuurgebieden brengen. Het resultaat is, dat de 322 km-lange wandelwegen door het park heel weinig gebruikt worden.

Dwars door het park loopt het riviertje de „Lavice”. Aan weerszijden hiervan bevinden zich nogal wat boerderijen en dorpjes.

Het is de bedoeling dat al deze boerderijen en bovendien de 23 hier aanwezige dorpjes opgeruimd worden.

De boeren kunnen hun huis en grond vrijwillig aan de staat verkopen. Ze krijgen er een redelijke prijs voor. De overheid zorgt daarbij voor de aankoop van een vervangend woonhuis in de stad.

De meeste boeren die hier wonen zijn keuterboertjes. Als hoofdberoep hebben ze een baantje in de stad. In hun vrije tijd werken ze op hun boerderij om er voor eigen gebruik goed en goedkoop voedsel te produceren. Natuurlijk verbouwen ze meer dan ze zelf nodig hebben. Hun vrouwen verkopen de „overproductie” op de markt in de stad. De overheid gaat ervan uit dat dit slechts bijverdiensten zijn.

Deze mensen zijn al wat ouder en hebben geen opvolgers, want de jeugd trekt naar de stad. Het moet dus niet zo moeilijk zijn om

in een beperkt aantal jaren deze boerenbedrijfs op te kopen.

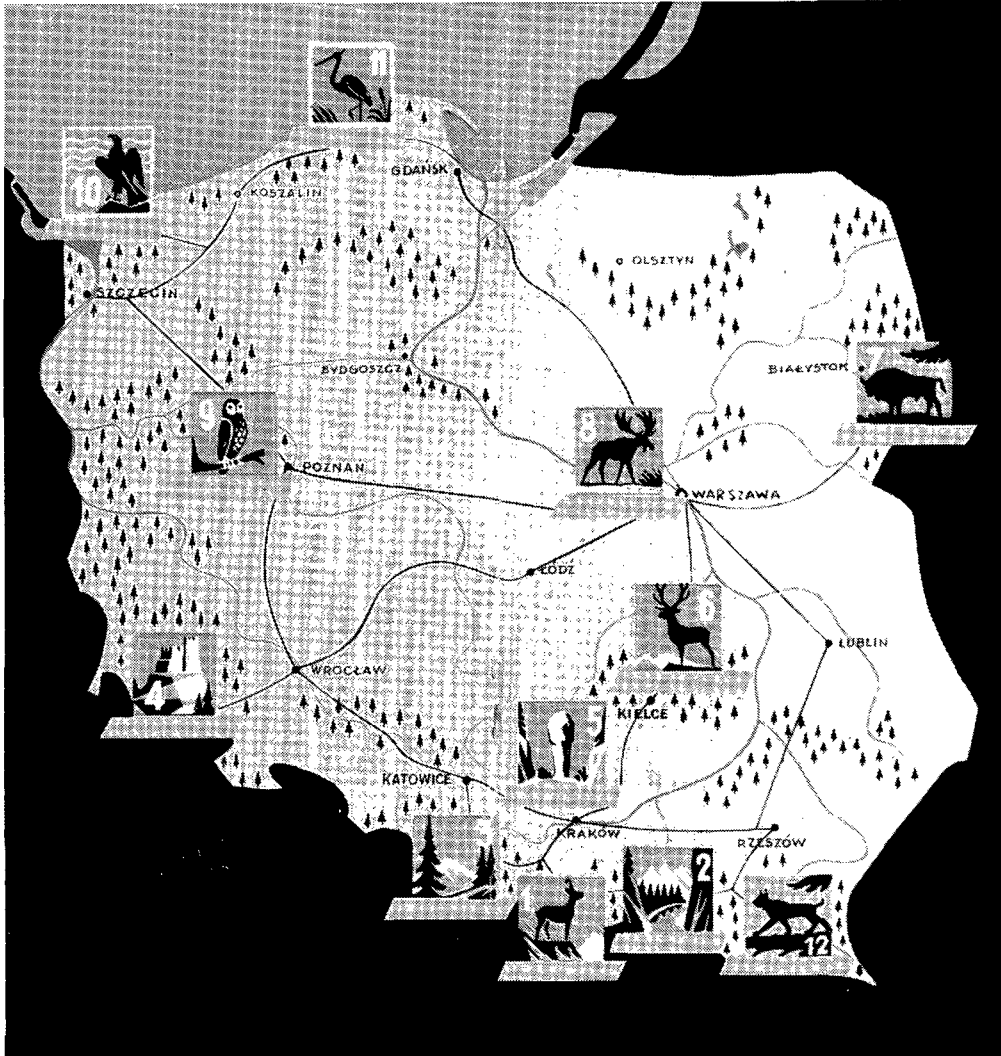
Wanneer de verkoop niet vrijwillig geschiedt volgt er een verplichte verkoop, waarbij de prijs wel lager ligt dan bij vrijwillige verkoop. Het is ongeveer hetzelfde systeem zoals wij bij onteigeningsprocedures kennen. Na het verwerven van deze gronden wordt

de exploitatie van de blauwgraslanden*) stilgelegd. De akkers worden daarentegen direct met jonge bomen ingeplant.

Tijdens onze tocht door het park konden we goed waarnemen hoe op de vele verlaten akkers de grove dennen in kaarsrechte rijtjes waren aangeplant. Een vertrouwd beeld!

Wij vroegen ons af, waarom men de natuur

Nationale Parken in Polen No. 8 is „Kampinos”

hier zijn gang niet laat gaan. Daar is de bosbouw in Polen bij ons om bekend.

Aangezien Polen voor 28% met bossen is bedekt, kan men zich voor wat de aanplant betreft wel de luxe gunnen van een belangwekkend experiment. Wanneer men de natuurlijke opslag op deze akkers de vrije hand laat, zou er een mooi gemengd bos ontstaan. Dit was een gedachte die bij de beheerders van het park helemaal niet aansloeg. Men ging van geheel andere doelstellingen uit. In het bezoekerscentrum bleek dit overduidelijk. Men wil, zo vertelde de directeur ons, het gehele gebied tussen de Weichsel en de zuidelijk van het park gelegen hoogvlakte weer van bossen voorzien. Vooral de open vlakten in het noordelijk gebied, die vaak aan drie of vier zijden door een bosrand omgeven zijn en daarom bij ons erg favoriet waren, moeten zo snel mogelijk tot bossen getransformeerd worden.

Een grote landkaart, opgehangen tegenover de ingang van het bezoekerscentrum, liet zien waarnaar men streefde. Alle landbouwgronden moeten verdwijnen en plaats maken voor bossen.

De datum van deze landkaart: 1410!

Ja, precies zo als het land er in 1410 uit zag zal het nu weer gereconstrueerd worden.

Waarom terug naar dit jaartal en niet b.v. naar 770 voor Chr. of het jaar 1600, was de vraag die op onze lippen brandde.

Dit grote bosgebied, vlak bij Warschau gelegen, heeft de Polen in de lange loop van hun geschiedenis, vaak een goed toevluchtsoord geboden. In oorlogstijd verzamelde men strijders in de bossen, omdat ze hier onzichtbaar voor de vijand waren. Om de zelfde reden zochten de burgers hier vaak hun schuilplaatsen.

In 1863 verzamelde men zich b.v. in de bossen om de opstand tegen de Russen te beginnen. In het begin van die eeuw was dat al eens eerder gebeurd. In 1939 had hier de eerste slag tegen de oprukkende Duitse legers plaats.

Tallose memorials houden de herinnering

aan oorlogsgebeurtenissen in deze bossen levend.

In het jaar 1410 was de Poolse laagvlakte voor de zoveelste maal étappegebied voor de orde van de Duitse ridders. De leden van deze orde trokken rovend en brandstichtend van Pruisen naar het oosten. Een Poolse legerschare had zich in de bossen verscholen. Met de dag nam de omvang en geoeffendheid van deze troepen toe. Toen er een slagvaardige verdedigingsorganisatie was opgebouwd, trok men onder Jagiello, koning Wladislav V van Polen, over de Weichsel en leverde slag met de Duitse ridders.

Het was de roemruchte slag bij Tannenberg, waar iedere Pool u, ook in deze tijd, uitvoerig over kan berichten.

Het was de eerste keer in hun bestaan dat de Polen een invasieleger uit hun land wisten te verdrijven.

Tijdens het concert in Chopin's huis merkten we al dat de Polen grote chauvinisten zijn, met een geweldige hang naar hun roemruchte verleden. In dit park beleven we het weer. Terug naar 1410!

Net als de Polen willen ook vele Nederlanders met het beheer van onze natuurterreinen terug naar vroeger tijden. Sommigen willen naar 1900, anderen naar de tijd van de wolven en weer anderen willen helemaal niet terug. Met zijn allen weten we het nog niet. Voor de Polen is dit geen probleem.

Zij hebben gekozen voor 1410, het jaar waarin zij voor de eerste maal hun vrijheid wisten te veroveren!

W. H. Borst.

*) Blauwgraslanden zijn graslanden die niet bemest worden en meestal slechts één maal per jaar gemaaid worden. Het maaien zorgt ervoor dat er geen bos ontstaat. Deze graslanden zijn bijzonder rijk aan allerlei fraaie kruiden, die in voorjaar en zomer uitbundig bloeien. In Nederland is dit een niet meer toegepaste graslandexploitatie.

Verslag Algemene Ledenvergadering van 21 april 1979

Om 9.50 uur opent de voorzitter deze ledenvergadering met een woord van welkom tot de aanwezigen. Na goedkeuring van het verslag van de Algemene Ledenvergadering van 22 april 1978 en voorlezing en goedkeuring van het jaarverslag van de secretaris over 1978, geeft de penningmeester een toelichting op zijn jaarverslag 1978, dat eveneens reeds in De Schouw werd gepubliceerd. De heer Hylarides stelt, dat door het batig saldo van rond f 14.000,- er geen voorstel tot contributieverhoging nodig is. Het maken van een begroting voor 1979 is een vertrouwenskwestie, omdat nooit van te voren is aan te geven wat er in de loop van het jaar aan speciale activiteiten zal plaatsvinden.

Voor de uitgave van De Schouw is f 20.000,- geraamd en voor manifestaties f 7.000,-. Kantoorkosten zijn stabiel.

De contributieopbrengst wordt geschat op f 44.000,-, zodat de begroting een overschot van f 7.000,- geeft.

De vraag is wanneer tot invoering van acceptgirokaarten moet worden overgegaan. De vrijwillige krachten, die de contributie-inning bijhouden, waren tot eind 1978 de dames Alberts en Rosendahl uit Otterlo, die — ondanks hun afwezigheid — door de penningmeester hartelijk bedankt worden voor hun werk; zij zullen een mand met bloemen en boekenbonnen ontvangen. Gelukkig heeft Mevr. Van der Voorde dit werk willen overnemen.

Het Bomenfonds gaf f 30.000,- aan het Park voor het planten van bijzondere bomen; nu is er weer een dergelijk bedrag beschikbaar. Een van de leden meent dat royerings wagens wanbetaling van contributie niet nodig zou zijn, indien werd overgegaan op acceptgirokaarten.

De verslagen van secretaris en penningmeester over 1978 en de begroting voor 1979 worden dan zonder stemming goedgekeurd en aan het bestuur wordt daardoor décharge verleend over het in 1978 gevoerde beleid.

De voorgenomen statutenwijziging (gepubliceerd in De Schouw) en nodig ingevolge de nieuwe Wet op de Stichtingen, kan, wegens het ontbreken van het statutair benodigde aantal leden, niet worden aangenomen. Deze wijzigingen tasten het wezen van onze vereniging niet aan. Een van de aanwezigen wil dit statutaire quorum voor statutenwijziging laten vervallen, terwijl een ander lid het stemmen per machtiging wil invoeren. Zoals een ander lid opmerkt, zijn dit maatregelen teneinde een „overval” door enkele leden te kunnen voorkomen. Aangezien er geen amendementen worden ingediend, kunnen de wijzigingen op de inmiddels reeds uitgeschreven Buitengewone Ledenvergadering op 16 juni 1979 worden aangenomen.

Bij de bestuursverkiezingen memoreert de voorzitter dat reeds in een bestuursvergadering afscheid is genomen van de scheidende bestuursleden, Ir. B.T. Bosman en Dr. W.J. Doude van Troostwijk. Nu heeft ook het bestuurslid de Heer Drs. J.C.H. Oudemans zich teruggetrokken; de voorzitter somt de vele activiteiten van de Heer Oudemans in het bestuur op, zoals de foto- en tekenwedstrijd en de fototentoonstelling, waaruit de reizende fototentoonstelling is voortgekomen. Het bestuur is de Heer Oudemans veel dank verschuldigd en de voorzitter overhandigt hem als teken daarvan een boekenbon. Aangezien er geen tegencandidaten zijn ingediend, worden de Heren Ir. W.H. Diemont (van het RIN), M. Pronk (als medeleider van het dennenscheerderswerk) en A. Berends (voorzitter van de Werkgroep Fotografie) tot bestuursleden benoemd.

De voorzitter deelt vervolgens mede dat het aantal Hoge Veluwe-dagen zal worden uitgebreid. De dennenscheerders hebben lange tijd door vorstverlet niet kunnen werken; er zal dit jaar wat langer worden doorgegaan met het werk. De Plantenwerkgroep zal eerstdaags het eerste rapport over hun werk aan het Park aanbieden. Ook de vrijwilligers(sters) voor de bezetting van de balie in De Aanschouw hebben weer uitstekend werk verricht. De Werkgroep Fotografie is thans bezig met de inventarisatie van alle aanwezige zwart/wit foto's. Een woord van dank komt ook toe aan de Heren Wittkämper en Klein, die reeds zo vele jaren het herschrijven van de door de vereniging uitgegeven Natuurpaden verzorgen. De Heer Klein geeft ook dit jaar weer een cursus „Luisteren naar vogels”.

Het contact met het IVN heeft geresulteerd dat deze dit jaar hun landdag op De Hoge Veluwe zullen houden als gast van onze vereniging.

In het Bezoekerscentrum De Aanschouw wordt getracht het statische karakter te doorbreken; ook zullen van daaruit door leden van onze vereniging op woensdagen wandelingen voor bezoekers worden georganiseerd, alsmede rondleidingen in Het Observatiebos, een en ander gedurende de vier zomermaanden.

Bij de rondvraag informeert een van de leden over de verkoop van geweistangen en bezichtiging van de toren van het jachtslot; deze punten zullen alsnog ter plaatse worden besproken. Een ander lid vroeg of door de vereniging geen verkeersspiegel zou kunnen worden geplaatst bij de zeer onoverzichtelijke uitgang Schaarsbergen; met de directie van het Park zal dit probleem nader worden bestudeerd.

Tenslotte dankt de voorzitter de aanwezigen voor hun komst en hun belangstelling en sluit hij de vergadering.

De Secretaris.

De toren van het jachtslot „St. Hubertus”

Tijdens de laatste ledenvergadering is er gevraagd naar de mogelijkheid de toren van het jachtslot te beklimmen.

Bij informatie blijkt dit niet het geval te zijn. De toren is als ornament gebouwd en niet als uitzichttoren. De trap naar boven is dan ook niet berekend op een bezoek van enige omvang.

Het uitzicht valt overigens bitter tegen. De bomen zien er uit als een boerenkoolveld, want de toren is te laag om nog iets anders dan boomtoppen te zien.

Afwerpstangen van edelherten

Eveneens naar aanleiding van een vraag tijdens de ledenvergadering kunnen wij berichten dat afwerpstangen, voor zover de voorraad strekt, verkrijgbaar zijn aan de balie van het bezoekerscentrum.

Hoge Veluwedag op 1 september 1979

Op deze Hoge Veluwedag spreekt 's morgens de Heer P.L. van Steenveldt, Directeur van de Recreatiegemeenschap Veluwe.

De gemeenten van de Veluwe hebben het beheer van hun niet stedelijke gebieden overgedragen aan deze, door hen zelf in het leven geroepen gemeenschap. De „natuur” op de Veluwe wordt dus door deze organisatie verzorgd.

De Heer Van Steenveldt zal ons die ochtend vertellen welke ontwikkelingen ten opzichte van de natuurgebieden op de Veluwe in de komende jaren te verwachten zijn.

„Jeneverbesstruwelen”

Verslag lezing Prof. Dr. J.J. Barkman - 2e Hoge Veluwedag 1979

Net als de grove den en de taxusboom, behoort de jeneverbes tot het oorspronkelijk in Nederland voorkomende naaldhout.

De grove den komt thans in grote hoeveelheden en als bossen in ons land voor, maar dat is een gevolg van het menselijk handelen. Van nature komt hij slechts als eenzame vliegers op de kale vlakten van de Veluwe voor.

De taxus komt in Nederland spontaan slechts zeldzaam voor in eiken-haagbeukenbossen. Daar vindt men hem nimmer in bosvorm maar steeds geïsoleerd als enkel exemplaar.

De jeneverbes is dus de enige naaldhoutsoort die in Nederland in gesloten bestanden voorkomt: de jeneverbesstruwelen.

Deze struwelen zijn typische bestanddelen van het heidelandschap in Drente, Overijssel en ook nog wel in Gelderland.

Het wetenschappelijk onderzoek van deze vegetatie is pas de laatste jaren schoorvoetend op gang gekomen.

Onder een jeneverbesstruik blijkt de grond bijzonder droog te zijn, doordat de jeneverbesstruik met zijn naalden 85% van de regenval opvangt. Dit heeft tot gevolg dat de ondergroei van dit struweel uit zeer bijzondere vegetaties bestaat, zoals o.a. een klein bolvormig paddestoeltje, dat we kennen van kalkrijke gronden in Hongarije. Ook vindt men onder deze jeneverbesstruiken planten die van stikstof houden — nitrophiele planten. Brandnetels zijn hier een voorbeeld van, terwijl de grond hier toch heel arme zandgrond is, met bijzonder weinig stikstof. Men weet nog niet wat hier aan de hand is.

Vroeger dacht men dat de schapen, die hun uitwerpselen in de heide achterlieten, hier de oorzaak van waren. Bij onderzoek is echter gebleken dat het stikstofgehalte net zo laag is als elders in de heidevelden waar geen schapen voorkomen.

Aan de zuidkant is de jeneverbesstruik altijd sterker ontwikkeld. De takken houden daar de regen meer vast, waardoor die kant nog droger is. Er valt dientengevolge meer strooisel, waardoor de bodemvegetatie hier ook veel geringer is. Door de zonnestralen en het nagenoeg ontbreken van vegetatie, met bovendien een zeer droog microklimaat, treft men hier een waar woestijnklimaat aan met uiterst sterk wisselende temperaturen.

Nadat in 1850 Staring het initiatief had genomen tot het aanplanten van grote hoeveelheden diverse houtsoorten, hebben zich de daarbij behorende bodemvegetaties geleidelijk aan ook in de daaronder liggende grond ontwikkeld. De voor de bewuste naaldhoutsoort typische ondergroei, zoals die in midden-Europa en Scandinavië voorkomt, is nu ook in deze bossen zichtbaar. De sporen van deze vegetaties zijn microscopisch klein. Zijn ze over komen waaien uit andere landen? Ze kunnen gemakkelijk vele honderden kilometers afleggen. Of waren ze toch al in de grond aanwezig en kregen ze nu hun kans, of zijn ze met de aardkluit om de wortels van de geplante exemplaren uit het buitenland meegekomen? Wie zal het zeggen?

Onder de jeneverbessen vindt men uiteraard een voor deze struwelen typische ondergroei, die weer geheel verschillend is van die van het andere naaldhout. Het zijn met name: bramen, frambozen, rode en blauwe bosbessen, bosaardbeien, kruis- en zwarte bessen.

Jarenlang stond de hoogste jeneverbes in Zweden. De lengte bedroeg 15 meter. Sinds kort is deze kampioen verslagen door een jeneverbes in Noorwegen die 17 meter meet. Natuurlijk zijn dit uitzonderingen. In Nederland wordt de jeneverbes tussen de 2 en 6 meter hoog. De hoogste staat in het Buurser zand bij Haaksbergen en is 8 meter lang.

De lengtegroei is betrekkelijk langzaam: 10 cm per jaar.

Door onderzoek met de houtboor heeft men geconstateerd dat de huidige jeneverbesstruiken in Nederland niet ouder zijn dan 85 jaar. Ook die op De Hoge Veluwe zijn niet ouder.

Jeneverbessen lijken, vooral op een eenzame heide met wat mistig weer, veel op een menselijke gestalte. Het is dan ook niet verwonderlijk dat hij de bron is voor vele legenden, sagen en oude volksgebruiken.

In de romaanse talen wordt de naam afgeleid van het latijnse woord *Juniperus*. In Engeland noemt men hem juniper en daar komt het woord gin vandaan.

In de germaanse talen vindt men een heel andere benaming. In Duitsland noemt men hem: Wachholder, hetgeen een altijd groenblijvende struik betekend. In oost-Nederland is dit woord veranderd in Wachtel, Dambeer, Dampol of Damstruuke. De juiste betekenis van deze woorden is niet bekend.

Van jeneverbesstruiken dacht men vroeger dat ze de kracht hadden heksen en spoken te verdrijven. Daarom brandde men in en om de huizen vaak jeneverbessenhout om zich tegen deze wezens te beschermen.

In afgelegen dorpen van de Alpen komt dit gebruik op Driekoningendag nog wel voor. In Twente worden bij bruiloften de voordeuren van de bruidsparen nog wel met jeneverbessakken versierd om het kersverse echtpaar zo veel mogelijk geluk te verzekeren.

Bij de landbouwtentoonstelling in Zweeloo (Dr.) worden nog steeds grote erepoorten uit jeneverbessakken opgetrokken om de bezoekers te beschermen tegen onheil.

In de geneeskunde werd de struik veelvuldig gebruikt. Hij diende als antisepticum en tijdens de laatste cholera-epidemie werd aangeraden de bessen te kauwen ter voorkoming van besmetting.

Ook werd de bes als diureticum (urineafdrijvend middel) gebruikt. Plinius vermeldt dit al in zijn geschriften. De bes helpt overigens

tegen allerlei kwalen zoals b.v. maagpijn, gebrek aan eetlust, waterzucht en als abortieermiddel.

In 1595 gebruikte men in Schiedam de bessen voor het eerst bij de bereiding van spiritus. Door mout te herdistilleren over jeneverbessen ontstond jenever.

Ook werden de bessen eeuwenlang gebruikt voor het smakelijker maken van ham. De lekkerste ham heeft maanden gehangen in de rook van brandend beukehout, waarop af en toe jeneverbessen gestrooid werden.

De Westphaalse en de Ardenner hammen danken hier hun naam en smaak aan.

In de Ardennen heeft dit proces zelfs geleid tot het volledig verdwijnen van de jeverbesstruiken.

Voor de thans afgeleverde hammen heeft men zich moeten behelpen met geïmporteerde bessen!

Bekend is ook het gebruik van enkele bessen in de zuurkool.

De jeneverbesstruik die vroeger voor al deze doeleinden werd gebruikt, liet men bij de aanplant van een bos ongemoeid. Men liet hem steeds temidden van de jonge aanplant staan. Omdat de laatste 50 à 100 jaar de jeneverbessen nagenoeg niet meer voor deze doeleinden worden aangewend, heeft men de struwelen helaas opgeruimd.

Op drie verschillende wijzen kunnen de jeneverbessen sneuvelen.

In de eerste plaats door ontginning. Dat gebeurde in de tijd dat de heidevelden, waar ze op stonden, omgezet werden in weide- of akkerlanden.

In de tweede plaats gingen ze verloren door het afbranden van de heidevelden. Vroeger gebeurde dit om de 10 jaar. Het was een maatregel die de verjonging van de hei sterk bevorderde. Maar door dit afbranden van de hei wordt ook de verjonging van de jeneverbesstruiken verhinderd.

Tenslotte is het staken van de beweiding van de heidevelden door schapen een belangrijke oorzaak van de teruggang van de jeneverbesstruwelen. Omstreeks 1900 telden onze

heidevelden een maximaal aantal schapen. Daar kwam plotseling een eind aan.

In die tijd werd men overstroomd met goedkope wol uit Australië en bovendien was in die tijd de heide niet meer nodig als plaggemest voor de potstal, omdat eveneens omstreeks 1900 de kunstmest zijn intrede deed. De heidevelden werden sindsdien niet meer als cultuurlandschap beheerd. Er ontstond snel bomenopslag (vliegdennen) waardoor de struwelen overwoekerd werden.

Gelukkig is in 1973 de jeneverbes in Nederland wettelijk beschermd.

Nu heeft de jeneverbes vooral grote decoratieve waarde en is dus een belangrijke landschapsverfraaier.

Maar ook is hij heel belangrijk om zijn biologische waarde, want de levensgemeenschap van de struwelen is een heel bijzondere. Tussen de struiken werden in Nederland en West-Duitsland wel 700 verschillende paddestoelen gevonden, evenals zeker 100 verschillende korstmossen.

Ook leven er enkele speciale vlindersoorten. De kuifmees is een typische bewoner van de jeneverbesstruiken, maar huist ook wel in andere bomen.

Het jeneverbessenareal is bijzonder groot. Men vindt deze struwelen in heel Europa, Siberië, Japan, Noord-Amerika en in Noord-Afrika.

In Nederland komen ze vooral voor op droge gronden.

Het is een soort die voor ons nog veel geheimen heeft, zoals b.v. de voortplantings-ecologie en het feit dat hij over een 70 kilometer brede strook langs de Duitse Oostzeekust ontbreekt, terwijl hij in Noord-Jutland wel tot aan de kust groeit.

Vroeger kwam hij veel voor in de duinen, in Zuid-Limburg en Brabant, maar door ontginning en branden zijn ze hier allemaal verdwenen.

Nu vindt men de struwelen nog in Drente, Overijssel en Gelderland, waarvan het mooiste jeneverbessengebied te vinden is op de westelijke grens van De Hoge Veluwe. Ook in het Stroe'er zand, de Staverberg bij Leu-

venum, het schietterrein in 't Harde en op de hei bij Hattem zijn mooie struwelen aanwezig.

Het milieu van de juniperustruwelen

De juniperus verlangt in Nederland hoge en droge grond, die bovendien mineraal moet zijn maar niet veenachtig, want hij houdt niet van natte voeten. In Zweden daarentegen komt hij wel op kletsnatte hellingen voor. Stromend water is zuurstofrijk, daar gedijt de juniperus goed in. Stilstaand water is zuurstofarm, waardoor de wortels zuurstofgebrek krijgen. Al deze gronden hebben één en dezelfde eigenschap: ze zijn zeer schraal! Geeft men mest dan gaan ze dood. Door deze bijzondere eisen aan het milieu vindt men de jeneverbes op zandverstuivingen, droge schrale graslanden en op verlaten akkers.

Bij al deze milieutypen is van een verstoring sprake. Verstuiving en overbeweiding zijn duidelijke storingsverschijnselen en ook een niet meer in exploitatie zijnde akker is een verstoring.

Bij een wetenschappelijk onderzoek aan de universiteit in Kopenhagen bleek dat de uitzaai van jeneverbessen in golven van 20 tot 100 jaar voorkomt. Goede uitzaai van jeneverbesstruiken blijkt samen te gaan met periodes van schapenpest-epidemieën.

Om te kiemen heeft het zaad open zand nodig, hetgeen ontstaat door overbeweiding of overmatige recreatie.

Schapen eten echter jonge jeneverbessen, ondanks de stekels, helemaal op. Na de overbeweiding, die de grond los maakt, is dus een periode van rust nodig.

In de middeleeuwen hielden de boeren vaak te veel schapen, waardoor overbeweiding plaats vond. Volgde hierop een epidemie van schapenpest, dan volgde op de overbeweiding een periode van onderbeweiding, door een tekort aan schapen. Voor de jeneverbes-uitzaai een ideale situatie!

Op verlaten akkers — ook in Nederland — komt hij massaal voor. Vooral op die akkers waar 60 à 70 jaar geleden de akkerbouw ge-

staakt is. Ook nu worden regelmatig akkers uit de circulatie genomen, maar merkwaardigerwijs is hier van een nieuwe uitzaai geen sprake!

In Polen groeien ze daarentegen massaal op verlaten akkers op. Is daar misschien een ander ras aanwezig?

Uitzaai van Pools zaad in Nederlandse bodem geeft echter geen enkele kieming! Speelt het klimaat mogelijk een rol? Het lijkt niet waarschijnlijk. Wij staan nog voor een raadsel wat betreft dit zo verschillend gedrag in Polen en Nederland.

De jeneverbes is een lastige klant voor het onderzoek.

Het handhaven van jeneverbesstruwelen wordt waarschijnlijk het beste bereikt door af en toe de grond open te maken, hetzij kunstmatig, of door een overvloed van schapen. Een mooie oplossing is wellicht het sturen van ruiters door het terrein. Zij maken de grond los, maar verblijven er niet. Dus geen verdere beschadiging van bodem en gewassen.

Maar hierna dient het terrein 25 jaar gesloten te worden om de uitzaai een kans te geven!

In Polen heeft men deze moeilijkheden niet. Daar groeit de jeneverbes uit in eiken-beukenbossen en zelfs in vochtige elzenbossen. Dat is hier helemaal niet het geval. Oorzaak...?

In Polen is een dennenbos zonder jeneverbessen een bos dat door de houtvester schoongemaakt is van deze struiken. Zonder ingreep zijn ze daar overal.

In Nederland is dat niet het geval. Vooral door opslag van beuk, eik en lijsterbes verdwijnen ze. In de D.D.R. is het de grove den die ze doet verdwijnen, in Zweden doet het de spar en in Denemarken de beuk.

In Polen staan ze in zandverstuivingen, dennenbossen en verlaten akkers. Op die verlaten akkers ontstaan snel hele bossen ratelpopulieren, maar de jeneverbessen handhaven zich.

Voor Nederland is het dus belangrijk de uitzaai van bomen in het jeneverbessenstruweel

te verwijderen. Maar daarbij moet men niet alle bomen in eenmaal omkappen. Het dient in étappes te geschieden. Het herinvoeren van schapen op verschillende plaatsen in Nederland kan zijn invloed hebben op de uitzaai en ontkieming. Ook is het mogelijk dat vermenigvuldiging plaats vindt door uitlopers uit neergebogen takken. Door sterke sneeuwdruk kunnen de takken geheel naar de grond gedrukt worden. De naalden houden niet alleen de regen tegen maar ook de sneeuw wordt er grotendeels door vastgehouden. Daarom groeit er boven de boomgrens ook een kruipend!

Kiemen uit zaad is heel moeilijk.

Gemakkelijker is het de juniperus communis te enten op een stam van de juniperus virginianus uit Amerika. Deze laat zich veel beter kweken.

De kieming van de jeneverbeszaden

Het verhaaltje dat vogels door het eten van bessen de zaden verspreiden is een fabeltje. Betrekkelijk weinig vogels eten deze bessen. Het zijn voornamelijk de lijsterachtigen en de eksters, maar het geschiedt slechts sporadisch.

Het meeste zaad komt direct onder of naast de moederstruik op de grond terecht. De verse kiemplanten zijn dan ook altijd bij de bestaande struiken te vinden. Na één jaar zijn echter alle uitgekomen kiemplanten nagenoeg geheel verdwenen.

De plant is tweehuizig. Mannetjes en vrouwtjes staan door elkaar heen. Slechts om de 2 à 3 jaar is er een goed zaadjaar.

Van maart tot april staan de struiken in bloei.

In het najaar zijn er olijfgroene bessen ontstaan, die het volgende jaar verkleuren van licht- naar donkerblauw. In het derde jaar zijn ze donkerblauw en rijp. In het vierde jaar sterven ze af en krijgen dan een bruine kleur. Veel bessen vallen niet af, waardoor nog al wat bruine bessen aan de struiken te vinden zijn.

Om te ontkiemen hebben de bessen een strenge winter nodig en moet daar in de

zomer een hittegolf over heen gegaan zijn. Bovendien moeten ze op een open plek gevallen zijn met een spaarzame kruidige vegetatie. Na de hete zomer moet er ook nog een regenperiode volgen om te kunnen ontkiemen.

In Nederland komen veel minder gezonde zaden voor dan in Polen.

Bij proeven worden daarom eerst de loze zaden verwijderd. Daarna gooit men de zaden in water. De drijvende zaden worden ook verwijderd, want deze blijken niet kiemkrachtig te zijn.

In de natuur zien we nog al eens dat het zaad in klauwtjesmos goed ontkiemt. Worden de zaden echter door mensenhand in dit mos uitgezaaid dan ontkiemt er niet één zaadje. In bosstrooisel is de ontkieming wel wat beter (3 tot 9%) en op kale zandgrond is het nog iets beter.

In tuinaarde van de bloemist is de beste ontkieming. Dat is onbegrijpelijk, want het is een heel ander milieu dan de natuur! Van de uitgezaaide kiemplantjes is na een jaar echter maar heel weinig over.

De Poolse kiemcellen ontwikkelen zich aanvankelijk beter, maar uiteindelijk blijft er nagenoeg evenveel over als in Nederland. Hoe verder de jonge struiken zich van de moederplant ontwikkelen, hoe meer kans ze hebben om in leven te blijven.

Er zijn twee parasieten die de jeneverbes aantasten. Het zijn beide schimmels, waarvan de ene in de naalden gaat zitten en de ander in het vroege voorjaar optreedt met oranje-gele uitlopers uit de schors, of met onregelmatige klodders uit de takken.

In Engeland komt hiervan een zeer agressieve soort voor waardoor ze afsterven. Vooral in de Midlands zijn veel slachtoffers gevallen. In Nederland komen ze ook voor maar zijn ze onschuldig.

In en om Londen ontbreken deze agressieve soorten. De bekende luchtverontreiniging van de Engelse metropool schijnt de parasiet wel te vernietigen en de jeneverbes ongemoeid te laten.

Wandelingen op De Hoge Veluwe

Gedurende de maanden mei, juni, juli en augustus worden door leden van onze vereniging wandelingen voor bezoekers georganiseerd.

Tijdens deze wandelingen, die ongeveer anderhalf uur duren, wordt iets verteld over het Park. Hoe is het Park ontstaan? — Wat kun je op deze wandeling waarnemen? — Waar zijn nog meer mooie gebieden om te wandelen? Kortom, er zal getracht worden de bezoekers wat meer vertrouwd te maken met de diverse mogelijkheden van het Park. U, als lid, kunt ook aan deze wandelingen meedoen. Natuurlijk als bezoeker, maar ook als leidster of leider. Voor het laatste laat de secretaris zich graag bellen!

Voor de normale zakelijke gegevens betreffende deze wandelingen plaatsen wij de aankondiging van deze wandelingen in de Schouw.

HOGE VELUWE WANDELINGEN

Ter nadere kennismaking met het Nationale Park „De Hoge Veluwe”, zullen gedurende de maanden:

mei, juni, juli en augustus

op elke WOENSDAGmorgen en -middag voor de bezoekers van het Park wandelingen onder deskundige leiding georganiseerd worden.

De duur van de wandelingen zal ± anderhalf uur bedragen en de aanvang is gesteld op:

's morgens 10.30 uur

en

's middags 14.30 uur.

Het vertrekpunt is het Bezoekerscentrum „de Aanschouw” bij het parkeerterrein van het restaurant de Koperen Kop.

Vereniging Vrienden van De Hoge Veluwe

De activiteiten van de „Dennescheerders”

a. Seizoen 1978/79

De weergoden waren de „Dennescheerders” in het seizoen 1978/79 weinig goedgezind. Op een relatief groot aantal dagen kon door slecht weer niet worden gewerkt, terwijl in januari en februari 1979 grote hoeveelheden sneeuw en ijs het werken onmogelijk maakten.

Ondanks deze tegenslagen zagen de „Dennescheerders” kans hun natuurlijke vijanden, de vliegden en de Amerikaanse vogelkers, grote verliezen toe te brengen. In totaal werd er ongeveer 650 uren gewerkt, te weten:

- ± 350 uren aan dennenopslag, voornamelijk in „De Plijmen”,
 - ± 250 uren aan Amerikaanse vogelkers, voornamelijk langs de Prins Hendriklaan,
 - ± 50 uren aan berkenopslag in Hoog-Baarlo.
- Deze prestatie is voor een niet gering deel te danken aan het enthousiasme van een aantal nieuwe vrijwilligers, die onze gelederen kwamen versterken.

b. Seizoen 1979/80

Ook voor dit seizoen ligt weer voldoende werk op ons te wachten. De vliegden blijft de heidevelden bedreigen, en vraagt om voortdurende bestrijding. De concentratie van Amerikaanse vogelkers nabij de Prins Hendriklaan is in het afgelopen seizoen slechts gedeeltelijk verwijderd; een verdere aanpak is dringend nodig. Voorts bestaat het voor-nemen een oude berkensingel te herbep-lanten. Daartoe zullen de zaterdag-ploegen 300 plantgaten graven, waarna op zaterdag 10 november 1979 een beroep zal worden ge-daan op een zo groot mogelijk aantal „Den-nescheerders” om de berken in één dag te planten.

De zaterdag-ploegen zullen hun werkzaamheden aanvangen op 15 september 1979; na de berken-aanplant zullen zij zich afwisselend wijden aan de bestrijding van vliegden en van Amerikaanse vogelkers. De leiding zal worden verzorgd door de heren: M. Pronk, Diamantstraat 20, 7314 HP Apeldoorn, telefoon 055-252393, M.E. de Ruiter, Brakelseweg 50, 6707 DX Wageningen, telefoon 08370-10071 K. Stapel, Tichelaarsdonk 226, 7326 BA Apeldoorn, telefoon 055-232601, A.E. van Wijck, Kalmoesstraat 16, 7322 NT Apeldoorn, telefoon 055-262088.

De donderdag-ploeg begint op 20 september 1979 en wordt geleid door Mr. W.F. de Vaynes van Brakell Buys, Slingerlaan 4, 6731 CL Otterlo, telefoon 08382-449.

De ploegen verzamelen om 9 uur 's morgens vóór „De Pampel”. Gehoopt wordt, dat iedereen weer even enthousiast zal meedoen als in vorige seizoenen.

Nieuwe vrijwilligers zijn van harte welkom. De ploegleiders zullen u gaarne informeren. Bedenkt, dat de werkzaamheden niet alleen nuttig zijn voor het aanzien van „Ons Nationale Park” doch evenzeer voor ons eigen lichamelijk èn geestelijk welzijn.

Wist U,...

dat onze voorzitter op De Hoge Veluwe zo zijn eigen avonturen beleeft?

Zo was hij op 2 mei op een voettocht aldaar volkomen verdwaald.

En in de achter ons liggende barre winter bij het bosje van Staf met zijn auto op een greppel gegleden door de ijzige gladheid en zo uren gedwongen werd het winterlandschap te aanschouwen.

dat men het aantal moeflons kan tellen bij de voederplaatsen (winter)?

Dit als antwoord op een desbetreffende vraag op de A.L.V.

Lelietjes van dalen, gedroogde paddehuid en vingerhoedskruid

door Th. O. Rax

Poeders samengesteld uit de gedroogde bloemen van lelietjes van dalen, zeeajuin, paddehuid, bilzenkruid en vingerhoedskruid, behoorden vroeger tot de gevreesde heksenrecepten, waarop men zijn tegenstander tracteerde, wanneer hij snel en afdoende uit de weg geruimd moest worden.

Alle planten die in deze poeders voorkwamen, evenals de paddehuid, hebben één eigenschap gemeen. Ze bezitten bestanddelen die, wanneer ze met matige hoeveelheden genuttigd worden, de kracht van de hartspier kunnen versterken.

De gifmengsters waren, als gevolg van hun beroep, slechts op de hoogte van het feit dat een royale consumptie van deze stoffen snel tot de dood leidde, doordat het hart zijn tempo vertraagt, om er dan plotseling mee op te houden.

Lelietjes van dalen zijn in de geneeskunst eeuwenlang gebruikt, maar aangezien in deze planten ook vrij giftige stoffen voorkomen die aanleiding geven tot ernstig braken en diarree, is de populariteit van deze zo lief-tallige en geurige plantjes als geneesmiddel reeds geruime tijd voorbij.

Aan de kusten van de Middellandse Zee komt zeeajuin voor. Het is een plant die veel lijkt op de kleine sierplantjes die 's winters in onze tuin bloeien, de scilla's. Deze plant heet dan ook *scilla maritima*, maar is wel honderd maal zo groot als de scilla's. De ondergrondse bol, die een omvang heeft van een flinke meloen, was bij de oude Egyptenaren als geneesmiddel in gebruik. Ook de Romeinen gebruikten hem als waterafdrijvend middel, hartmedicament, braakmiddel en rattengif. De giftige werking bleek voor de mens te bezwaarlijk, waardoor deze plant eveneens

als geneesmiddel uit de gratie is geraakt. Wel is de bol een succesrijk rattengif gebleken en als zodanig nog steeds in gebruik.

De oude Chinezen gebruikten gedroogde paddehuid als poeder ter bestrijding van waterzucht. Later deed dit middel ook in Europa zijn intree als volksmedicijn.

De gedroogde bloemen van de gele oleander, de bloemen van de voorjaarsadonis en de wortel van de witte kerstroos (*Helleboris niger*) bleken eenzelfde werking op het menselijk lichaam te hebben. Ook de in de heksenrecepten voorkomende bladeren van het vingerhoedskruid werden eeuwenlang gebruikt voor talloze ziekten. Het was een universeel geneesmiddel dat gebruikt werd tegen beenzweren, epilepsie, benauwdheid, waterzucht, kiespijn, etc.

Ongeveer twee eeuwen geleden, in 1785, bracht een jonge arts, William Withering, een doodzieke vrouw naar het ziekenhuis van Birmingham, omdat zij geplaagd werd door een kwellende benauwdheid die berustte op een ernstige vorm van waterzucht. Hij was er van overtuigd dat het een hopeloos geval was en dacht niet haar ooit nog eens in levende lijve terug te zullen zien.

Wie schetst zijn verbazing toen zij een maand later kwam vertellen dat zij het ziekenhuis springlevend had verlaten.

Haar genezing was te danken aan het dagelijks gebruik van een poeder, dat de bestanddelen bevatte van wel 20 verschillende planten.

Geïntrigeerd door deze onverwachte verbetering ging hij op zoek naar de stof, die dit succes veroorzaakt had. Het bleek het gedroogde blad van het vingerhoedskruid te zijn.

Enkele jaren later meldde zich de president van de universiteit van Oxford bij William Withering met dezelfde klachten. Het geval van de zieke vrouw uit Birmingham stond hem nog helder voor de geest en zijn behandeling bestond daarom slechts uit het voorschrijven van het dagelijks gebruik van het gedroogde blad van het vingerhoedskruid. Het succes was identiek.

Gesterkt door deze duidelijke gevallen schreef Withering een klein boekje, waarin hij verslag deed van zijn bevindingen. Het boekje werd pas in deze eeuw een bestseller. Ondanks de duidelijk door hem beschreven werking werd dit geneesmiddel in de vorige eeuw nog voor alles en nog wat voorgeschreven en helaas ook vaak in een te hoge dosis. Pas in de 20e eeuw begon dit, al eeuwenlang bekende, middel eindelijk zijn zegetocht. Door wetenschappelijk onderzoek bleek, dat het van alle hierboven beschreven middelen de beste werking heeft, wanneer het althans in de juiste dosering gegeven wordt, terwijl het bovendien een minimum aan onaangename bijwerkingen bezit. Sindsdien is het een geneesmiddel voor het zieke hart geworden dat alle plantaardige rivalen achter zich heeft gelaten.

Pad — Foto: J. van der Schoor

Ook de landbouwers kregen belangstelling voor dit kruid, want de vraag ernaar was veel groter dan de natuur kon beantwoorden. Het werd in grote hoeveelheden op de akkers ingezaaid. Zij ontdekten dat het een bijzonder kruid is, want geplant tussen fruitbomen, aardappels of tomaten, bleken deze gewassen beter te groeien en minder ziekteverschijnselen te vertonen, dan wanneer zij het zonder dit kruid moesten stellen.

Vingerhoedskruid is op De Hoge Veluwe geen onbekende, want het groeit op zandige en kalkarme grond. Het is een tweejarig kruid, dat in het eerste jaar een stevige wortelrozet vormt, waaruit in het tweede jaar een lange bloemstengel van wel 150 tot 200 cm naar boven schiet. De bloemen die het model hebben van een vingerhoed zijn rose, rood of paars gekleurd en worden graag door hommels bezocht. Net als het wilgenroosje heeft de plant de gewoonte uitbundig te verschijnen op open kapvlakten, om dan na enkele jaren weer geheel te verdwijnen. Een mooi voorbeeld hiervan deed zich de laatste jaren voor op een vrij uitgestrekte kapvlakte langs de noordzijde van de Houtkamperweg ter hoogte van De Bunt.

Jaarverslag van het Nationale Park 1978

Het Nationale Park De Hoge Veluwe wordt bestuurd en beheerd op basis van uit 1935 stammende grondregelen. Deze statuten geven aan, dat De Hoge Veluwe als nationaal park, als natuurmonument en als cultureel centrum moet worden in stand gehouden.

Deze globale uitgangspunten dienen voor een verantwoord beleid en beheer nader te worden uitgewerkt en periodiek bijgesteld. Met het oog op het instellen van nationale parken in ons land zoals bedoeld en omschreven in de zogenaamde 'groene' Rijksnota en uit de behoefte om een patroon voor het toekomstige beheer van De Hoge Veluwe vast te leggen, is op basis van een aantal nota's in het verslagjaar een brede gedachtenwisseling op gang gekomen. Zo werd de doelstelling van het Park en de uitwerking daarvan in algemene zin behandeld, in deze fase allereerst ten opzichte van het personele beleid, de toegankelijkheid voor het publiek, de educatie, recreatie en het faunabeheer. Meerdere onderwerpen, uitgewerkt in deelnota's, zullen volgen. Vragen kwamen aan de orde over de structuur van het Park alsmede over de essentiële kenmerken en levensvoorwaarden van dit typisch stuk arm Veluws landschap. Ook de relatie tussen recreatie en natuurbeheer en de toelaatbaarheid van gemotoriseerd verkeer is diepgaand besproken. Steeds weer bleek het belang van een wisselwerking tussen natuur (de terreinen) en cultuur (Museum en Beeldenpark), die karakterbepalend is voor De Hoge Veluwe.

Reebokje — Foto: Joh.Th. Duijster

Er zal voor dienen te worden gewaakt, dat de natuur als zwakste partij voldoende bescherming blijft verkrijgen en dat de draagkracht der terreinen niet wordt overschreden. De discussies rond deze uitgangspunten zullen zich ook in 1979 voortzetten. Het resultaat hiervan zal het uitgangspunt vormen voor het beheer in de eerstkomende jaren.

mei 1979

ir. C.J. Stefels, directeur.

Bestuur

Het dagelijks bestuur vergaderde in 1978 zes maal, het algemeen bestuur twee maal.

In de voorjaarsvergadering trad ir. S.H. Visser af als voorzitter, hij werd opgevolgd door de Heer H.J.L. Vonhoff.

De Heer J. Slot werd opgevolgd door dr. ir. D.H. Keuning, de Heer J.D. Backer door ir. J. Barkhof.

De samenstelling van het bestuur per ultimo december 1978 is als volgt:

Dagelijks Bestuur

H.J.L. Vonhoff, voorzitter
mr. H.W. Bloemers, vice-voorzitter
mr. J.A.J.M. Veraart
prof. dr. Th.M. Scholten
mr. H.H. Nauta

Algemeen Bestuur

Naast de leden van het Dagelijks Bestuur hebben zitting in het Algemeen Bestuur:

ir. J. Barkhof
W.H. Borst
mr. F.Th. Dijkmeester
mr. J. Fokkens
mr. J.C.W.M. Huysmans
dr. ir. D.H. Keuning
drs. J.A.F. Roelen
ir. P.N. Ruijs
Z.K.H. Prins Claus der Nederlanden
H.J.E. van Beuningen
Th.W.S.M. Gründemann
drs. P.L. Justman Jacob
dr. M.F. Mörzer Bruyns
ir. A.E.A. van Rhijn

Aangewezen door:

Algemeen Bestuur
Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten
Ministerie van C.R.M.
Kröller-Müller Stichting
Algemeen Bestuur

A.N.W.B.
Vereniging van Vrienden van De Hoge Veluwe
B. en W. Gemeente Apeldoorn
Gedeputeerde Staten van Gelderland
Ministerie van Financiën
B. en W. Gemeente Ede
B. en W. Gemeente Arnhem
Gelders Landschap
Algemeen Bestuur
Algemeen Bestuur
Algemeen Bestuur
Algemeen Bestuur
Algemeen Bestuur

Bezoek aan het Park

De ontwikkeling van het bezoekersaantal gedurende de laatste 10 jaar is als volgt: (× 1000)

1969	516	1974	407
1970	751	1975	517
1971	470	1976	437
1972	585	1977	543
1973	435	1978	487

Gesplitst per periode van 2 maanden geeft het bezoek het volgende beeld:

Periode	1978	1977
januari/februari	22	18
maart/april	55	59
mei/juni	102	108
juli/augustus	136	171
september/oktober	102	121
november/december	31	26
week- en jaarkaarten (herleid)	39	40
totaal	487	543

Zoals uit het overzicht blijkt, blijven zich fluctuaties in het aantal bezoekers voordoen. Toppen in het bezoek kunnen rechtstreeks in verband worden gebracht met bijzondere evenementen waarvan extra aantrekkingskracht uitgaat. Zoals eerder de grote Moorentoonstelling in het Beeldenpark (1968), trok in 1972 de expositie van schilderijen van Franse impressionisten in Russisch bezit bijvoorbeeld een record aantal bezoekers. De ingebruikneming van de nieuwe, door prof. Quist ontworpen Museumvleugel heeft in 1977 het bezoek belangrijk gestimuleerd. Anderzijds is het ook mogelijk voor tegenvallende bezoekcijfers een redelijke verklaring te vinden. In 1971 bijvoorbeeld daalde voor de eerste maal het bezoekersaantal beneden de 500.000, dit was het jaar dat wegens herstelwerkzaamheden het Kröller-Müller Museum gesloten bleef. In 1973 speelden niet alleen de weersomstandigheden een belangrijke (negatieve) rol — de zomermaanden uitzonderlijk warm, het najaar slecht —,

maar evenzeer de oliecrisis en de autoloze zondagen.

Het is duidelijk, dat de jaarlijkse bezoekers-omvang afhankelijk is van een samenstel van factoren, die voor een deel van externe aard zijn (weersomstandigheden, concurrerende evenementen) en voor een ander deel zelf kunnen worden bepaald (speciale exposities en attracties).

Uit een onderzoek, door J. A. W. H. M. Zwetsloot, in combinatie met Natuurbeheer ingesteld binnen het kader van een studie recreatiesociologie, blijkt dat er geen direct verband kan worden aangetoond tussen het verloop van de toegangsprijs en het bezoek.

Uit dit onderzoek blijkt voorts, dat het bezoekersverlies zich voornamelijk voltrekt in de maanden mei en juni. Het bezoek concentreert zich in de maanden juli en augustus, nog steeds de specifieke vakantiemaanden. Tenslotte kan nog worden opgemerkt, dat het aantal auto's ten opzichte van het aantal bezoekers relatief veel sterker is gestegen. De logische gevolgtrekking is, dat de bezettingsgraad per auto is gedaald. Vergelijkt men het aantal auto's in 1960 met de cijfers van tien jaar later, dan blijkt dat er in 1970 minder bezoekers waren maar liefst 79% meer auto's.

Tijdens eerder genoemd onderzoek werd de bezoekers onder meer gevraagd wat men op De Hoge Veluwe verwachtte aan te treffen dat nergens anders in Nederland te vinden was. Het Rijksmuseum Kröller-Müller scoorde op die vraag uiteraard hoog (12,4%), maar de kans om wild te zien behaalde niet minder dan 22,6%, vrijheid en rust 11,4%. Aan de bezoekers werd eveneens expliciet de vraag gesteld of men nog zou komen indien een aantal faciliteiten zou komen te vervallen/niet aanwezig was. De volgende cijfers werden verkregen:

	niet meer:
toegangsbepalingen strenger	22,8%
geen extra voorzieningen, zoals observatiebos, bezoekerscentrum en wildkansel	18,1%
geen toegang voor auto's	37,3%
geen museum	10,7%

Uit de cijfers kan worden geconcludeerd dat De Hoge Veluwe zich mag verheugen in een trouwe schare van aanhangers onder de bezoekers. De meest delicate ingreep zou zijn het verbieden van toegang voor auto's.

Van de 487.000 in 1978 getelde bezoekers bezochten 349.000 personen het Rijksmuseum Kröller-Müller; ruim 60.000 recreanten namen het bezoekerscentrum „De Aanschouw” in hun programma op.

Rijksmuseum Kröller-Müller

Het binnen het park gelegen Rijksmuseum Kröller-Müller mocht zich verheugen in het bezoek van circa 350.000 personen.

In voor- en najaar werd in de grote aula weer een serie concerten georganiseerd, terwijl dit jaar ook werd gestart met vrij toegankelijke filmvoorstellingen op enkele zondagmiddagen.

Buiten de vaste expositie binnen en buiten het museum (Beeldenpark) trokken met name twee tijdelijke tentoonstellingen veel belangstelling: de expositie van de fantastische door de Belg Panamarenko ontworpen toestellen — van meikevers tot luchtschepen — en de grote Toorop-tentoonstelling, die werd geopend 50 jaar na de dood van „deze schilder groter dan dit kleine land”. De bijzonder fraaie catalogus, die mede dank zij de steun van het Prins Bernhardfonds kon worden uitgegeven, beleefde niet minder dan drie drukken!

De Panamarenko-tentoonstelling, die meer dan 55.000 bezoekers trok, kon tot ná de herfstvakantie worden geprolonged. Gedurende het weekeinde dat in de herfstvakantie viel, werden in samenwerking met het Park enige festiviteiten georganiseerd. Voor wandelaars lag er bij het bezoekerscentrum „De Aanschouw” een (gratis) beschrijving klaar van een door het IVN-afdeling Arnhem samengestelde herfstwandeling, terwijl in de grote gehoorzaal van het Museum — ook alweer gratis — een feestelijk piano-recital werd gegeven, dat die zelfde maand

ook in het Amsterdamse concertgebouw ten gehore werd gebracht.

Duidelijk werd, dat door het organiseren van speciale tentoonstellingen de belangstelling voor Park en Museum ook buiten het hoogseizoen aanmerkelijk kan worden gestimuleerd.

Weersomstandigheden

De algemene weerskarakteristiek in het verslagjaar kan nog het best worden aangeduid als „wisselvallig”, geschikt wandelweer evenwel en daarom niet ongunstig voor een bezoek aan het Park. Uitzonderlijk nat — met dag in dag uit regen — was de periode van eind juni tot medio juli. De hoogst gemeten temperatuur bedroeg 16° C. Voor de aanvulling van de watervoorraad in de bodem was de overvloedige regenval zeer welkom, vakantiegangers en kampeerders keken daar anders tegenaan. Gelukkig trad kort voor de bouwvakvakantie een weersverbetering in. Eind december kon voor een enkele dag op de vijver voor het Jachtslot St. Hubertus worden geschaatst. Het jaar eindigde met bar winterweer, zware sneeuwval, het kwik gedaald tot -15° C.

Evenementen

Op tweede paasdag werd, traditiegetrouw, weer een „paashazepad” uitgezet. Het paaseieren zoeken op De Hoge Veluwe geniet langzamerhand nationale bekendheid. In enkele grote bospercelen en grasvlakten werden 5000 gekleurde eieren verstopt. De paashaas en zijn vele enthousiaste assistenten vreesden, gezien het druilerige weer, dat een groot aantal eieren als versnapering voor de wilde zwijnen zou blijven liggen. Niets was echter minder waar, de belangstelling van het publiek was ook dit jaar zó groot, dat een half uur vóór het aangekondigde aanvangstijdstip het surprise-pad moest worden opengesteld.

Anderdaags werd door een wildschut een zwarte kraai waargenomen die in een vliegende een kleurig paasei verorberde...

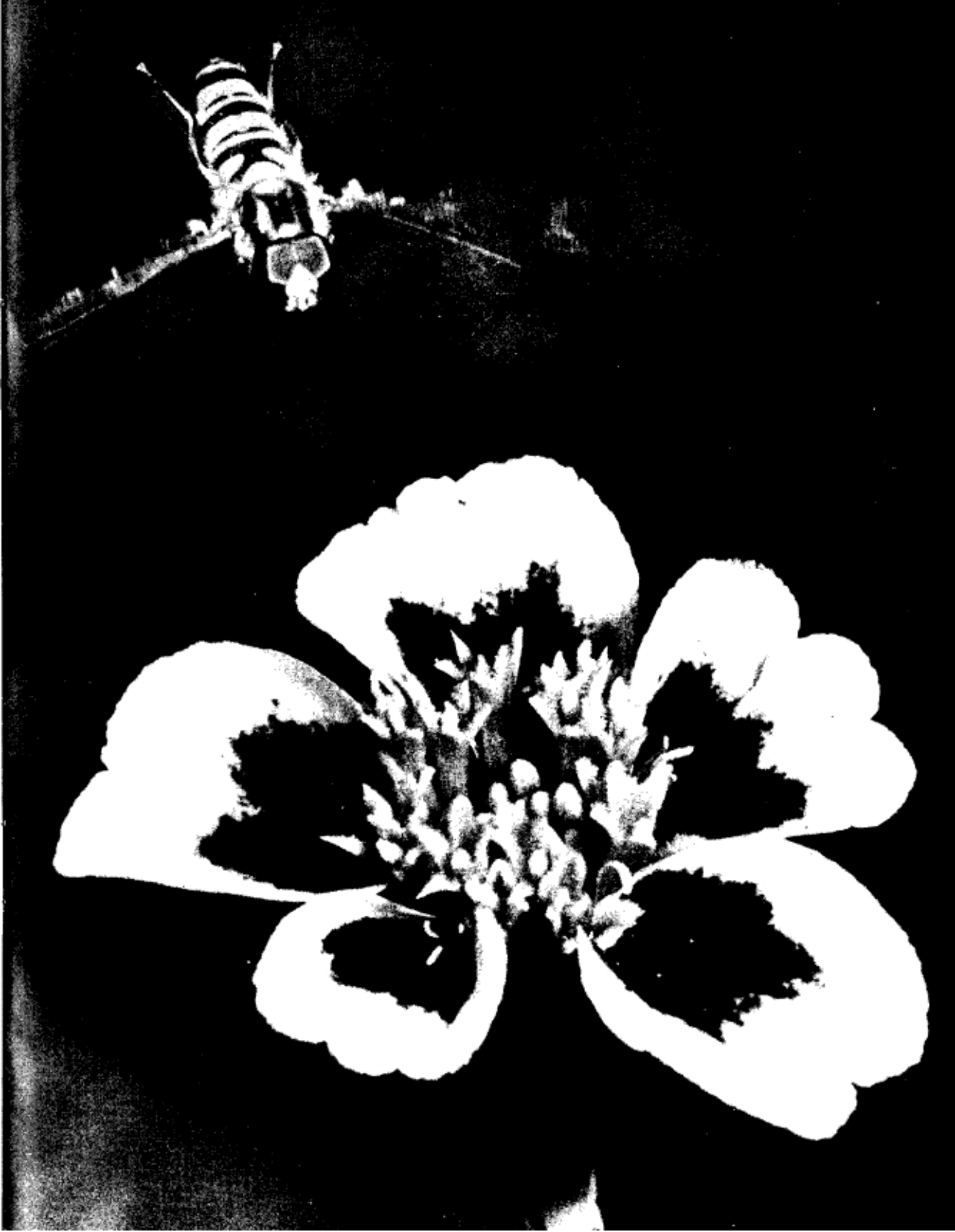
Bezoekersgedrag

De Hoge Veluwe kan zich niet alleen verheugen over een trouwe, maar evenzeer over een uiterst gedisciplineerde bezoekersschare. De zogenaamde „tien geboden” zoals bij de toegangshekken verwoord, worden over het algemeen goed nagevolgd. De bepaling die het meest wordt overtreden is het gebod honden aangelijnd te houden. Ook wil men in bos en hei nog wel eens een dagtent opzetten, terwijl alleen het plaatsen van een windscherm in een enkel geval oogluikend kan worden toegestaan. Met het geven van een waarschuwing kon in alle gevallen worden volstaan.

Slechts een enkele maal ontving het Park een bezoeker die andere bedoelingen had dan van de natuur te genieten. Zo kon in augustus een 'jager' worden gevat die het op waardevolle voorwerpen in geparkeerde auto's had begrepen. De man inspecteerde zijn buit op een zandweg waar geen auto's mogen komen. Een wildschut die hem daarop attent wilde maken, zag voor hij iets kon zeggen 'de bezoeker' er in volle vaart van door gaan. Het werd een wildwest-achtige achtervolging door het gehele noordelijk parkgebied. De man liet bij Otterlo zijn auto achter en ging er in de bossen als een haas van door. In de wagen werden geld en papieren aangetroffen die waren ontvreemd uit de auto van één der kampeerders. 's Avonds klopte de dader in Hoenderloo aan om hulp, toevallig echter bij een van onze personeelsleden. Op de vraag om een lift werd positief gereageerd, de man werd bij het politiebureau afgeleverd...

Bossen

Met man en macht is gedurende het voorjaar gewerkt aan het voltooiën van het herbebossingsplan dat de schade op de zogenaamde stormvlaktes moet herstellen. Door de grote schaarste aan goed plantsoen moesten nog enige kleine percelen blijven liggen. Gesteld kan worden dat het omvangrijke karwei op een oor na is gevild.

Lanenonderzoek

Alhoewel ook elders op De Hoge Veluwe fraaie lanen en singels zijn te vinden, wordt vooral het karakter van het noordoostelijk deel van het Park bepaald door mooie, oude lanen. Om enig inzicht te verkrijgen in het aanwezige singelbestand is door een student van de Middelbare Bosbouw en Cultuurtechnische school te Arnhem een inventarisatie verricht. De hoogste leeftijd hadden enkele rijen eiken (130 jaar) bij plaatsen waar vroeger boerderijtjes hebben gestaan. Twee korte laangedeelten (rijenlengte 645 meter) van beuk en eik gemengd, brachten het tot 125 jaar. De inventarisatie leverde het volgende totaalbeeld op:

leeftijd	rijenlengte
120 jaar en ouder	2.000 meter
100 tot 120 jaar	31.000 meter
80 tot 100 jaar	29.000 meter
60 tot 80 jaar	13.000 meter
40 tot 60 jaar	5.500 meter
jonger dan 40 jaar	3.500 meter
totaal	84.000 meter

De meeste lanen zijn aangeplant in de periode van 1870 tot omstreeks 1920, daarna nam de animo zienderogen af.

Bomenfonds

Enkele jaren geleden is door de Vereniging van Vrienden van De Hoge Veluwe een „Bomenfonds” ingesteld. Onder het animerende motto „Zet een boom op” worden gelden ingezameld om daarmee bijzondere beplantingsprojecten te financieren.

In het voorjaar werd uit dit Bomenfonds een bedrag van niet minder dan f 40.000,— beschikbaar gesteld. Met deze som kon een aantal interessante beplantingswerken worden uitgevoerd.

Op Kemperberg (zuidelijk parkgebied) werden twee bosjes van zware beuken geplant. Bij gebruik van kleiner plantsoen zou het plaatsen van een omrastering tegen reewild

noodzakelijk zijn geweest. Nu kon dit achterwege blijven.

Langs de noordzijde van de zogenaamde Stadsdennen wordt de grens tussen het oorspronkelijke gebied van het Schoutsambt Arnhem en de buurtschap (mark) Mossel-Reemst gemarkeerd door twee rijen oude beuken die omstreeks 1875 zijn geplant. Om zijn cultuurhistorische waarde is het van belang deze oude grensbeplanting in stand te houden. Het is dan ook verheugend, dat dank zij het Bomenfonds over een lengte van 300 meter door stormgeweld en ziekte gevelde beuken weer konden worden vervangen door zware bomen, die in het oorspronkelijke, merkwaardig dikke, plantverband werden geplaatst. De historische grensaanduiding werd zo in ere hersteld.

In vroeger tijden bestond de gewoonte rond een geplant bos van grove den een berken-singel aan te leggen. Met behulp van het Bomenfonds werd zo'n voorbeeld uitgevoerd. Elders werd tenslotte langs een bos een zoom met zware eiken geplant.

Landschapsverzorging

Het noordwestelijk gebied van De Hoge Veluwe was in het verleden één onafzienbare woestijn van stuivend zand. Dit terrein, nu het Otterlose Zand geheten, stoof over grote delen tot twee meter beneden het maaiveld af. Aan de noord- en oostrand, waar het zand tot rust kwam in de daar geplante denbossen, groeiden heuvels. Een gordel met veel reliëf ontstond waarin de dennen soms tot de kroon verloren gingen in het opgewaaide zand.

Tegen het stuifzand is in het verleden een ware strijd gevoerd. Circa 115 jaar geleden werd zo begonnen met het aanplanten van grove den. Na een kwarteeuw begonnen deze bossen zaad te verspreiden. Hier en daar ontkiemde in het stuivende zand en dennetje. Deze aan weer en wind blootgestelde „vliegdenen” kregen opvallend karakteristieke vormen. In het oog springen de tot de grond reikende kronen.

Jonge Sprinkhaan — Foto: D.J. Aalders

Steeds meer stuifzandheuvelds werden bebost en ook de opslagdennen vermeerderden zich snel. Het gevaar dat alle open ruimten in een zich versnellend tempo zouden dichtgroeien, werd op De Hoge Veluwe gelukkigerwijs al in een vroeg stadium onderkend. Vóór 1940 werden hier en daar al dennen opgeruimd.

Toch kon niet worden verhinderd, dat de witte, stuivende gedeelten van het Park tot een minimum inkrompen. Enkele jaren geleden echter werd met succes een poging ondernomen dit zand weer in beweging te krijgen door het losmaken van de heuvel-

flanken en het openkappen van uitgestrekte oppervlakken opslagdennen. Helaas moest wegens gebrek aan mankracht in de periode van de grote stormen dit werk tijdelijk worden onderbroken. In het verslagjaar echter kon op grote schaal het terugwinnen van open terreinen worden hervat. Vooral in het centrale gedeelte van het gebied, rondom het monument De Wet, werden grote hoeveelheden vliegdennen gekapt en opgeruimd. De oude, karakteristieke dennen werden uiteraard zorgvuldig gespaard, zij komen nu — in de open ruimte — beter dan voorheen tot hun recht.

Na al deze ingrepen blijken hier en daar weer „kopjes” tot verstuuving te komen. Er ontstaat een aantrekkelijk open landschap dat enigermate herinnert aan de vroegere toestand.

Ook in andere gedeelten van het terrein werd soortgelijk werk verricht, zodat de achterstand in de landschapsverzorging voor een goed deel werd ingelopen.

Heidevelden

Het liet zich aanzien, dat de heide dit jaar fraai zou bloeien. Helaas werden grote plekken veelbelovende jonge heide kaal gevreten door het heidehaantje. Tegen dit sommige jaren massaal optredende kevertje is weinig of niets te doen. Het grofwild zag zo een belangrijke hoeveelheid ruwvoeder voor de winter verloren gaan.

De vergrassing van vooral de vochtige heidevelden vormt sinds jaar en dag een probleem. Sinds het beweiden met schapen en het aflaggen van de heide niet meer voorkomen is vergrassing een natuurlijke ontwikkeling. Dit neemt niet weg, dat de bloeiende dopen struikheidevelden van vroeger met hun rijke nevenflora voor de recreant bijzonder aantrekkelijk waren. Om de oude toestand te herstellen zou aflaggen het beste middel zijn, dit is echter te kostbaar om daadwerkelijk uit te voeren. Met gesubsidieerde arbeidskrachten zijn slechts hier en daar, proefsgewijs, enige heidepercelen afgeplagd. Heide en bijen horen bij elkaar, jaren achtereen kwamen de imkers dan ook in de zomer met hun volken naar De Hoge Veluwe. Helaas werden steeds meer haveloze kasten, afgedekt met plastic, op de heide geplaatst. Dit was dermate ontsierend dat het plaatsen van kasten in het verslagjaar niet kon worden toegestaan. Met de „Vereniging tot bevordering der bijenteelt” is overlegd om te zien of aan de bezwaren tegemoet kan worden gekomen. Het is te verwachten dat in de toekomst langs de heide weer bijenvolken te zien zullen zijn.

Rijwielpaden

Opnieuw onderging het rijwielpadennet een aanmerkelijke verbetering. Over een lengte van 2000 meter werd een verbindingspad aangelegd tussen het Deelense Veld, in noordoostelijke richting langs de Bunt en de Wildkansel, en de Heibloem.

Grofwild

De stand der edelherten was tegen het eind van de zomer hoger dan normaal, er werden 233 stuks geteld. Bij het selectieve afschot in het winterhalfjaar wordt gestreefd naar een voorjaarsstand van circa 150 dieren.

De groei-ontwikkeling van de herten, zonder uitschieters naar boven, was normaal. Er werd één driejarig hert waargenomen zonder gewei, een abnormaliteit die als „platkop” wordt aangeduid.

Het hoogtepunt van de bronst lag omstreeks 20 september. Vanaf de voor publiek toegankelijke autoweg door de afgesloten Wildbaan kom men dit indrukwekkend natuurgebeuren voldoende observeren.

De moeflonstand is al enkele jaren hoger dan normaal. De gezondheid van dit wild is uitstekend. Wel werden enkele dieren waargenomen met doorgegroeiende hoeven. Dit verschijnsel kwam kort na het importeren van de Corsicaanse bergschapen veel voor, doch werd sindsdien nog slechts zelden waargenomen. Vermoedelijk zijn enkele rammen aan één oog blind. Een gevolg van de hevige gevechten tussen rivalen gedurende de bronsttijd.

De everzwijnenstand in het noordelijke parkgebied liep aanzienlijk terug door ontsnapping via gaten in de afrastering. Nadat de rasters waren hersteld en de balans kon worden opgemaakt, bleken vooral zwijnen uit de oude jaarklasse De Hoge Veluwe te hebben verlaten.

De kwaliteit van het reewild laat niets te wensen over. Zowel op Kemperberg als in het noordelijk gebied kreeg het publiek deze mooie wildsoort dikwijls te zien.

Kleinwild

De hazenstand was bepaald lager dan in de twee voorgaande jaren. Dergelijke fluctuaties zijn echter niet verontrustend.

Aanvankelijk waren er veel konijnen. Hun aantal slonk in het najaar drastisch door het optreden van de gevreesde konijnenziekte myxomatosis.

Korhoenders en patrijzen zijn helaas nog slechts in zeer kleine aantallen op De Hoge Veluwe aanwezig. Van korren werden geen broedgevallen geconstateerd, van patrijzen slechts twee.

Roofvogels

De stand van havik en buizerd nam toe, men kan rustig stellen dat de vroegere dichtheden weer zijn bereikt. De Hoge Veluwe is weer „vol” met deze gewaardeerde roofvogels.

Regelmatig worden ook boomvalk, torenvalk en sperwer waargenomen.

Samenvatting

Samenvattend kan worden gesteld, dat voor het Park als natuurgebied 1978 geen specta-

culair jaar is geweest. De bezoeker zal dan ook weinig veranderingen hebben bemerkt. Wisselingen binnen het bestuur en in de directie leidden tot een periode van bezinning op doelstelling en taken. Uit deze heroriëntatie is een gedachtenwisseling ontstaan omtrent toekomstig beleid en beheer.

Er zijn ideeën geboren voor nieuwe projecten, die de bezoeker meer bij het natuurgebeuren betrekken. Het bezoekerscentrum „De Aanschouw” zal daarbij een belangrijke rol moeten spelen.

Gezocht wordt naar mogelijkheden om het prachtige Veluwse wild in zijn natuurlijke omgeving meer en beter te doen observeren. Tenslotte vragen wij enig initiatief van de bezoekers zelf om het Park in al zijn rijkdom ten volle te ontdekken en te beleven.

Wij staan open voor nieuwe ideeën en ontwikkelingen.

Dankbaar noemen wij in dit verband de ook in 1978 weer zo ruim ontvangen steun van de Vereniging van Vrienden van De Hoge Veluwe.

Otterloo, mei 1979.

Lezers schrijven ons

Geachte redactie,

Laat ik voorop stellen, dat ik zeer blij ben met het Nationale Park De Hoge Veluwe op zich. Het Park biedt een redelijk aaneengesloten terrein met een beperkt wegennet, zodat er nauwelijks sprake van versnippering is. Er is een behoorlijke verscheidenheid aan planten en dieren. Ook de schaarse aanwezigheid van toeristische attracties en het ontbreken van kermisachtige zaken is verheugend. Het is dan ook jammer, dat er toch, ondanks de zeer vele goede aspecten van dit Park, mijns inziens rede tot ernstige twijfel is of het gevoerde beleid in het Park wel het juiste is.

Ik wil hierbij denken aan het bosbeheer en aan het faunabeheer, twee beheersaspecten die eigenlijk niet los van elkaar te zien zijn. Beginnend met het bosbeheer valt het meteen op, dat er meer naaldhout dan loofhout in het Park is, terwijl in onze streken het loofhout van nature duidelijk overheersend is. Het bos is veelal ingedeeld in rechthoeken met in iedere rechthoek één bepaalde boomsoort. Het is duidelijk, dat deze monoculturen zeer gevoelig zijn voor ziekten en insectenplagen bevorderen (dennenscheerder). Bij storm gaan deze culturen letterlijk als luciferhoutjes tegen de grond, als gevolg van de eenzijdige leeftijdsopbouw en het ontbreken van perwortels, omdat de meeste bomen ge-

plant zijn. In het algemeen is in de beboste delen van het Park weinig tot geen dood hout te vinden en zelfs de ondergroei ontbreekt, afgezien van Amerikaanse Vogelkers. Dit duidt op allerlei ingrepen, die typisch zijn voor productiebossen. Zoiets dient niet in een zogenaamd natuurgebied te gebeuren. Het is dus om allerlei redenen en voornamelijk uit het oogpunt van natuurbescherming verstandig om weer een natuurlijk bos tot ontwikkeling te laten komen.

Enkele jaren geleden is er een unieke kans geweest om een dergelijke ontwikkeling te laten beginnen. Men heeft deze kans echter verloren laten gaan, ook buiten het Park. Deze kans werd geboden na de stormen van enkele jaren geleden. Er was veel gevallen en dood hout voorradig, dat de bodem beschermt en natuurlijke bodemkringlopen aan de gang zet, en er waren open plekken waar de natuurlijke verjonging van start had kunnen gaan.

In een Park als De Hoge Veluwe, dat de naam heeft een natuurgebied te zijn, zouden we dan ook natuurbos of pogingen om iets dergelijks te laten ontwikkelen verwachten. We vinden in het Park echter alleen resten van een cultuurlandschap en wel een cultuur die op roofofbouw gebaseerd was.

Evenals het bosbeheer is ook het faunabeheer, vanuit natuurbeschermingsstandpunt gezien, niet juist. Het kan ook niet juist zijn zolang het bosbeheer niet veranderd wordt. In monoculturen van naaldhout, zonder enige ondergroei, is voor het zogenaamde wild nauwelijks voedsel te vinden. Door bijvoeren wordt een kunstmatig hoge, te hoge, wildstand gehandhaafd, die in tijden van voedselschaarste de jonge aanplant of van oudere bomen de bast opeet. Door afschot wordt geprobeerd een soort selectie toe te passen, die echter jammerlijk mislukt. De enige selectie die werkt is de natuurlijke selectie en jacht sportbeoefenaars zijn nu eenmaal niet in staat om natuurlijke selectie na te bootsen of zelfs maar te benaderen. Door al deze hoog onnatuurlijke ingrepen blijft er van de status „wild”, van enkele diersoorten

in het Park, weinig over: zo weinig zelfs, dat ik — helaas — van extensieve veehouderij zou spreken. Het is niet denkbeeldig, dat door jacht en bijvoeren op den duur het „wild” gedomesticeerd wordt, d.w.z. dat de oorspronkelijke vorm uitsterft.

In het Park De Hoge Veluwe, dat eigenlijk als hoofdtak natuurbescherming heeft, komt van de natuurbescherming weinig terecht, wanneer allerlei onnatuurlijke ingrepen zoals productiebosbouw en jacht plaatsvinden. Er wordt teveel aandacht besteed aan het in stand houden van cultuurlandschappen, waardoor het terrein, dat nog net ontsnapt is aan industrialisatie, wegebouw en woningbouw, alsnog als natuurgebied verloren gaat.

Wouter Klaassenlaan 22,
6861 GL Oosterbeek

I. Hoveyn.

Hulst, 17 april 1979.

Mijne heren,

Ik vind het erg leuk dat ik lid ben van de Vereniging 'Vrienden van De Hoge Veluwe'. Op school hebben we het veel gehad over De Hoge Veluwe. Vooral toen we bezig waren met het projekt S.O.S. Redt de natuur.

We hebben toen veel uit kranten geknipt over milieuvervuiling.

En ook hebben we veel over zeehonden gepraat.

We hebben op school twee boeken over De Hoge Veluwe.

We hebben ook twee wandelkaarten in de klas.

Ik heb er thuis ook een.

We hebben drie dierenposters in de klas hangen.

En we hebben tekeningen gemaakt over vervuiling.

Ik vind het erg goed dat wij al over vervuiling praten.

Met vriendelijke groeten,
jeugd lid, Roland van den Berg.

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

Uit de Statuten:

Artikel 2: Het doel van de vereniging is het vergroten van de belangstelling voor het Nationale Park 'De Hoge Veluwe' (hierna te noemen het Park) en het desgevraagd bijstaan van de stichting genaamd 'Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe' (hierna te noemen de Stichting) bij de uitvoering van haar taak.

Artikel 3: De vereniging tracht haar doel te bereiken door:

- a. jaarlijks één of meer zogenaamde Hoge Veluwe-dagen en/of andere manifestaties te organiseren;
 - b. werkgroepen te vormen tot het bestuderen van flora, fauna, geschiedenis en andere onderwerpen het Park betreffende;
 - c. publicaties te doen verschijnen;
 - d. al wat verder kan bijdragen tot het in artikel 2 genoemde doel (mits niet tredend in de bevoegdheden van de Stichting), met name door het aankweken van een band onder hen, die belangstelling koesteren voor het Park.
-

BESTUUR

D.A. Kramer	- ere-voorzitter
W.H. Borst	- voorzitter
H.C. Haitink	- secretaris
	Pr. Bernhardweg 10, 6862 ZG Oosterbeek, tel. 085-335455
K. Hylarides	- penningmeester
A. Berends	
Ir. W.H. Diemont	
Mr. F.Th. Dijkmeester	- burgemeester van Apeldoorn
M.K. van Dijke	- burgemeester van Ede
Mevr. W. Ebregt-van Riemsdijk	
R. van Gerrevink	
H.C. Klein	
M. Pronk	
Drs. J.A.F. Roelen	- burgemeester van Arnhem
K. Stapel	

Adviseurs:

Ir. C.J. Stefels	- directeur Nationale Park De Hoge Veluwe
Drs. R.W.D. Oxenaar	- directeur Rijksmuseum Kröller-Müller

Bomenfonds Hoge Veluwe: postgiro 3534903 Apeldoorn.

De minimum-contributie bedraagt f 15,— voor gewone leden; voor huisgenoten van leden f 5,—; voor jeugdleden (tot 18 jaar) f 2,50. Organisaties en verenigingen kunnen als zodanig lid worden voor tenminste f 15,— per jaar. 'De Schouw' wordt u gratis toegezonden. Contributies dienen overgemaakt te worden aan de Vereniging 'Vrienden van De Hoge Veluwe', giro 951993 te Arnhem.

Het verenigingsjaar is gelijk aan het kalenderjaar.

Het lidmaatschap van de vereniging geeft geen recht op gratis toegang tot het Park.

VERENIGING 'VRIENDEN VAN DE HOGE VELUWE'

Jaarprogramma 1979

zaterdag 1 september	2e Zomer Hoge Veluwedag.
Lezing P. van Steenveldt: „Ontwikkelingen op de Veluwe”.
zaterdag 15 september	2e Jeugd Hoge Veluwedag.
Onderwerp: „Vervuiling van het landschap”.
zaterdag 13 oktober	3e Jeugd Hoge Veluwedag.
Onderwerp nog nader vast te stellen.
zaterdag 10 november	Herfst Hoge Veluwedag.
Onderwerp nog nader vast te stellen.
zaterdag 10 november	Herfst Hoge Veluwedag.
Lezing Dr. J.L. van Haften: „Zeehonden”.
vrijdag 28 december	Oudejaarsvoettocht.